

A MUNKASZOLGÁLAT

1941. június 27-én – Kassa és Rahó bombázása után – Magyarország is bekapcsolódott a Szovjetunió elleni háborúba. A fiatal katonaköteles zsidó férfiakat, valamint a veszélyesnek tartott embereket (kommunistákat, nemzetiségeket) – S.A.S. behívóval 42 éves korig - fegyver nélküli munkaszolgálatra kötelezték.

1941 nyarán történt meg az első deportálás Ukrajnába.

„3 századból, mintegy 650 munkaszolgálatos közül nem tért vissza egy se. Két hónap múlva újabb három századot állítottak fel, kezdetben az ország belterületén szolgáltak, csak később vitték ki őket Ukrajnába. , amikor az egész front visszavonulóban volt. Sorsuk jobb volt, mint az előbbiekné. Majd decemberben elindítottak két századot (106/7 106/9) akik a front áttörésekor érkeztek a Donhoz. Nem maradt közülük senki. A 106/8 század 1943. januárjában érkezett ki, részt vett a nagy visszavonulásban és mintegy 50 %-a áldozatul esett. Mindezek a századok Hajdú- és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéből származtak, és mintegy 1000-1200-ra tehető az elpusztultak száma.” (Herskó Mózes: A nagykunsági zsidók településtörténete és demográfiája)

Horthy István kormányzó helyettes Kievből 1942. aug. 17-i keltezéssel így írt apjának: „Még egy szomorú téma: a zsidó századok, ahogy hallom idekint vagy 20 vagy 30.000 a szadisták kedvteléseinek van minden tekintetben kiszolgáltatva, az embernek felfordul a gyomra, undorító, a huszadik században is sajnos nálunk...[...] attól félek, hogy ennek nagyon meg fogjuk fizetni az árát egyszer. (Nem lehetne őket hazai munkára visszavinni?) Máskülönben tavasszal már kevés él.” (Gróf Edelsheim Gyulai Ilona Horthy István kormányzóhelyettes özvegye: Becsület és kötelesség I. 1918-1944.)

A kíméletlen bánásmód és az embertelen körülmények miatt sokuk odaveszett.

A legveszélyesebb helyeken dolgoztatták a munkaszolgálatosokat, tűzvonalban, fegyver nélkül, kiszolgáltatva az ellenségnek és a keretlegényeknek.

Életük állandó veszélyben forgott.

A kunhegyesiek közül voltak, akik tankcsapdát építettek, dolgoztak hadiüzemben. Vasúti síneken gyalogolva élő aknakeresőként használták őket, puskatussal fegyelmezték őket. Az elégtelen öltözék miatt lábujjaik megfagytak, maradandó egészségkárosodást szenvedtek. A doni áttörés idején eltűntek.

A fizikailag és lelkileg meggyötört emberek között a flekktífusz is szedte áldozatait. Többségük 3 évet töltött ilyen körülmények között. *Iskán Iskoszban estél.*

De voltak olyan parancsnokok is, akik ezekben a könyörtelen esztendőkből is megőrizték emberségüket. Dr. R. S. tartalékos főhadnagy, vagy K. Á. kunhegyesi csendőr százados, *akit 1944-ben reaktiválták.*

„Engem 1944. május 8-án Szolnokra hívtak be, ahol 17 bombázást éltem át. A mi keretünk nem, hogy jó volt, hanem kitűnően viselkedett egész dunántúli szökéseimig. A parancsnok L. K. főhadnagy- emlékezetem szerint komádi iskolaigazgató – a legvéresebb korszakban is megmutatta, hogy lehet embernek is maradni, nemhogy nem kegyetlenkedtek, de még a keret antiszemita megszólítást sem használt. Biztos vagyok benne, hogy más parancsok esetében a beosztottak is másképpen viselkedtek volna.” – emlékezett vissza D. P.

A GETTÓ

A zsidóknak a társadalmi és gazdasági életben történő befolyásuk megszüntetése miatt születtek meg a zsidótörvények, melyeknek végrehajtását a magyar kormányok vonakodtak teljesíteni.

A német megszállás után Hitler kijelentésének – „ich werde sie zerschmettern, ausrotten” (összezúrom, kiirtom őket) megvalósítása könnyörtelenül megkezdődött.

A Német Birodalom megtévesztésül megállapodást kötött a Sztójai-kormányval, hogy a Németországba elhurcolt magyar zsidó munkások élelmezéséről milyen mennyiségben gondoskodik.

Deportálásuk előzményeként a megalkotott zsidótörvények végrehajtása következett.

A katonaköteles zsidó férfiakat munkaszolgálatra hívták be. Megfosztották munkájától a zsidó értelmiséget, közalkalmazottakat, állami hivatalokból távozniuk kellett.

A fiatalok iskolai tanulmányaikat nem folytathatták. Kötelezték a zsidóságot a sárga csillag viselésére.

Lakóhelyüket nem hagyhatták el. Amennyiben mégis elmentek más településekre, vissza kellett jönniük.

A hatházi gettó

1944. május 16 – 1944. június 16.

Kunhegyesen, a település állomás felőli részén, a Hatháznál jelölték ki a kényszerlakhelyet. A legszerencsétlenebb, legszegényebb családok éltek ezen a részen düledező kis viskókban.

Ide gyűjtötték össze Abádszalók, Tiszabura, Tiszaroff és Kunhegyes zsidó családjainak tagjait – dr. Engel Zsigmondné és a munkaszolgálatra elvitt férfiak nélkül.

Megjelölték, hogy melyik házban mely zsidó családokat helyezik el.

Az 1944. május 16-ára szóló kitelepítési felszólítást néhány héttel korábban kapták meg a családok. Csendőr járt házról házra, s adta át lakásukon a kitelepítésüket tartalmazó idézést.

Minden ingó és ingatlan vagyonukat elkobozták. Minden iratukat elvettek, személytelenné váltak.

Házaikat kiutalták másoknak. Értékeiket be kellett szolgáltatniuk, melyeket az „aranyvonat”-tal Németországba szállítottak.

Próbálták elrejteni, megsemmisíteni ingóságaik egy részét. A szóbeszéd szerint a zsinagóga falába is helyeztek el értékeikből.

Megtörtént, hogy a csendőrség vagyonelejtés címét rettenetes módon megkínózta, majd in internálta az illetőt.

A lakossággal való jó kapcsolatra utalt, hogy fontosabb tárgyaikat megőrzésre keresztyén ismerőseiknek adták át. Elsősorban olyan tárgyakról lehetett szó, amelyek szakmájuk folytatásához nélkülözhetetlen, amikor visszajönnek.

A csendőrök között is volt olyan jóérzésű ember, aki figyelmeztette a segítőköt a közelgő ellenőrzésre.